

és e sorok írója, ki rendes iktatókönyvet vezetett, a közel 250 bejelentő tárgyaira vonatkozólag legalább ezer levelet küldött szét a kiállítás tárgyában, több mint 100 látogatást tett, és iktatókönyvének száma ma, midőn e sorokat írja, már 1645 s a kiállítás végeig bizonyynyal túl fogja haladni a kétezret.

GYÖRGY ALADÁR.

A TANÜGYI STATISZTIKA ÉRDEKÉBEN.

Újabban mind a külföldön, mind nálunk társadalmi kérdések is erősen az oktatásügy felé terelték az érdeklődést. Egyebek közt a vezető osztály értelmi és erkölcsi mivoltának ügyében vonják kérdőre az ezt nevelő intézeteket, a közép- és felső iskolákat: mint teljesítették hivatásukat a nemzet jövőjének előkészítésében. A felelet az ilyen kérdésre annál nehezebb, mert a tények és adatok összetett, sőt gyakran bonyolult törvények, a törvények pedig szétszedett, elemzett tények. Hogy az iskola adataiban nyilatkozó elvekre, törvényekre, igazságokra, ezek közt az iskolai bajok okaira is rájöhessünk, az iskola adatait kell behatóan, vizsgálni szétbontani. S nevezetesen sok okulást ígér a statisztika módszerének az iskola adataira alkalmazása.

Eddig tanügyünk statisztikája a statisztika munkájának kezdetén van, t. i. az anyaggyűjtés fokán, a munka másik fele, az anyag mérlegelése, még meg sincs kezdve. Sőt az anyaggyűjtés is felettle hízagos és rendszertelen, kevés szempont és kevés kapcsolat szerint, talán nem is mindenütt kellő komolysággal történik. Legalább a gyűjtőknek jórészt homályos sejtelmök sem látszik munkájok fontosságáról, arról a feladatról, hogy ez adatok alapján tény és törvény közt megszűnjön az ellentét, a tanügyi adatok mérlegelésénél megszűnjön a véletlen uralma, s helyét a törvényszerűség, e minden tüneményben érvényesülő hatalom foglalja el. Tapasztalatból tudom, hogy a mai állapotban, a ki a tanügyi statisztikai anyag mérlegelésébe fog, lépten-nyomon felakad. Lehetetlen összevetni és feldolgozni a középiskolai eredményét az osztályzatok alapján osztályonként és intézetenként; lehetetlen feldolgozni az eredményt tárgyaként, s e szempontból is egyrészt egyes intézetek szerint, másrészt összeségökben. Egyetlen értesítőben sincsenek a tanulók úgy csoportosítva, hogy kor, felekezet, nemzetiség, nyelvismeret, a szülők foglalkozása, illetőség szerint össze lehetne mérni előmenetelőket. Nincsenek adatok a tanulók főlebb lépésére, az ismétlők, a más intézetekből ujonnan jött tanulók haladására nézve. Általán az értesítők rendezett gyűjteményére alig akadni valahol. Az anyag is, a melyet nyújtanak, gyakran különböző. A közoktatási miniszteri jelentések is csak a legáltalánosabb szempontok szerint csoportosítva közlik adatai-

kat. Az intézetek történeteiben sincs oly szakasz, mely a tanulók tanulmányi eredményét, az iskola működésének az igazi lelkét tenné részletező tanulmány tárgyává. Az iskolai élet számos egyéb kérdése mellett a túlterhelés, az egységes középiskola kérdése becses megvilágítást nyerne a tanügyi statisztikától.

Mily érdekes volna pl. a szerint is csoportosítani az osztályzott tanulókat, hogy lássuk, minő foglalkozású szülők gyermekei hogyan haladnak, szóval a szülők társadalmi állása, műveltsége minő segítője a tanulóknak erkölcsi és tanulmányi előmenetelükben. Ez nagyon megvilágítaná társadalmi rétegeinknek a felsőbb műveltségre való törekvését, hajlamát és a társadalom rétegeinek mikénti fejlődését, s feltárná a mai társadalmi rétegek mozgalmának rugóit. Ugyanígy lehetne megvilágítani a felekezetek, vidékek hajlamát is, s azt, hogy mely irányban és módon jut népünk különböző rétegeibe a felsőbb műveltség. Ez persze nem választható el a tekintélyesebb állásokra való törekvéstől sem. Milyen csekély jelentőségűnek tartották eddig a könnyű betegségeknek osztályonként, az összes osztályzatokkal kapcsolatos kimutatását is. Pedig ennek ismerete tiszta képet mutatna azon tanulóknak, sőt iskolák, osztályok, tanárok egész erkölcsi mivoltáról. Tudjuk ugyanis, hogy ez a könnyű betegség rendszeren diák betegség, legtöbbszörre iskolakerülés. Ez vagy a helytelen tanterv, módszer miatt, vagy a gyermek fizikai, vagy erkölcsi jellemének beteges állapota miatt jelentkezik. Ebből fejlődik a kötelességmulasztási hajlam: — gyenge, laza jellem, melyért mai iskoláink eredményével oly méltán elégedetlen a társadalom.

Könyvet kellene írnom, ha mindazon szempontok fontosságát is ki akarnám fejteni, a melyek szerint kellene a statisztikai anyagot rendezni. E helyett összefoglalom azon kérdéseket, a melyekre ezután kíváncsi volna feleletet kapni a tanügyi statisztikai anyag gyűjteményéből. E kérdésekből a gondolkozó fők úgy is ki fogják találni, hogy mire való azok.

A középiskolai tanulókról.

Állítsuk össze abszolút számokban és percentekben évről-évre osztályonként és nyolcz évi cyclusokban.

1. Hány tanuló volt az osztályban (mert ez fontos, hogy igen sok-e, vagy igen kevés)?
2. Hány tanuló kapott 1., 2., 3., 4. osztályzatot a tanulmányokból és viseletből?
3. Hány tanuló a szülők foglalkozása szerint?
4. Hány tanuló vallásfelekezetek szerint?
5. Hány tanuló a különböző nyelvismeretük közül?
6. Hány nemzetiség szerint?
7. Hány korok szerint?

8. Hány vidékek (falusiak, városiak) szerint ?
9. Hány az elejétől végig ott tanulók szerint ?
10. Hány a máshonnan jöttek szerint ?
11. Hány bukott javíthatólag — és miből ?
12. Hány ismételt és mi miatt ?
13. Hány ment más pályára — s mi miatt ?
14. Hány órát mulasztottak könnyű, súlyos betegség és családi körülmények miatt és igazolatlanul — s milyen osztályzatuk, koruk és családi körből valók ?

15. Milyen betegség a legsűrűbb, sőt tipikus ?

16. Hány részesült osztályonként, koronként jutalomban, segedelemben s minőben (stipendium, tandíj, koszt stb.); milyen családi körbeliek, milyen osztálybeliek, minő korbellek; hányan részesültek büntetésben és minőben ?

17. Hányan használták a könyvtárt s főleg milyen osztálybeliek és korbellek, s ha lehet, milyen műveket ?

18. Hányan foglalkoztak rendkívüli tárgyakkal s milyen eredménnyel, és milyenekkel, osztályonként és koronként ?

19. Hányan jelentkeztek az érettségire s milyen eredménnyel végezték az írásbeli és szóbeli tárgyakat ?

20. Milyen pályára jelentkeztek és a jelentkezőknek milyen osztályzatuk volt az egyes tárgyakból, s milyen foglalkozású családbeliek ?

A magántanulókról is ugyanilyen kimutatást kell külön készíteni, hogy minden körülményeiket az eredménnyel kapcsolatban lássuk.*

A középiskolai tanárokról.

1. Hány rendes tanár volt, s hány helyettes vagy rendkívüli — évről-évre ?

2. Hogyan változott 8 évi cyclusban a személyzet, vagyis ugyanaz a tanuló 8 éven át hány tanár keze alá került ?

3. A tanárok minősítése hivatalos bizonyítvány és felhasználhatóságuk szerint, hol és mit tanítottak, iskolai elfoglaltságuk neme és ideje).

4. A tanárok mellékfoglalkozásai (irodalmi, társadalmi stb.).

5. Javadalmazásuk; anyagi helyzetük.

6. Melyik szak volt erősen, gyengén, fölösen, hiányosan, rendszeresen ellátva kellő erővel ?

* Az adatok eddigi közlése főleg azért volt értéktelen, mert az osztályzatok sohasem voltak kapcsolatban a különböző szempontokkal, körülményekkel. Pl. Nem az a fontos, hogy különböző-koruk hányan vannak egy osztályban, hanem hogyan tudnak tanulni a 12—13—15 évesek, pl. a III. osztályban, mit tulajdoníthatunk a korkülönbségnek ?

A középiskolák berendezéséről.

1. Az épület helyiségei (nagyság, mennyiség, használhatóság, célszerűség szerint).
2. Sztartárai, segédeszközei, állapota, tankönyvek, könyvtárak, darab, érték használhatóság szerint.
3. Évről-évre való gyarapodása.
4. Az iskola bevételei és kiadásai.
5. Segély-ügye.
6. Szünete és munkaideje.
7. Felülvizsgálatai száma, módja, eredménye.
8. Tanterve : tárgyai, száma, beosztása és változásai.
9. Van-e más középiskola helyben, vagy közelben, a mely versenyre buzdítja, vagy gátolja, emeli.

10. Hány tanuló esik abszolút számban 100,000 lakosra (felekezet, nemzetiség, szülők foglalkozása, s városok és faluk szerint) még pedig egészben, egymáshoz viszonyított percentekben.

11. Mibe kerül egy tanuló átlag a szülőknek, az iskolafentartónak, minden egyes polgárnak, a kapott segély leszámításával?

Az egyetemi és szakiskolák tanulói.

1. Nemzetiségek és nyelvismeretök.
2. Felekezetök, születési bizonyítványuk.
3. Szüleik foglalkozása ; műveltsége.
4. Illetőségük.
5. Hol szereztek előkészületeiket, bizonyítványukat a belépésre, milyen eredménnyel tárgyaként s általában, van-e specialis kiválóságuk valamiből?
6. Milyen intézetben milyen szakot és tárgyat hallgatnak, hány órában hetenként, melyik tanártól?
7. Ismételt-e már, változtatott-e már iskolát, sőt pályát — hol s hányszor?

8. Hány év óta tanul elemi-, közép- és felsőbb iskolákban?

9. Mikor nyerte végső bizonyítványát, milyen eredménnyel, minő elméleti és gyakorlati vizsgálatokkal, s annak minő eredményei után?

10. A tandíj, segélyezési díj és a tanulók költsége : mibe kerülnek a szülőknek, az államnak, a polgároknak?

11. A tanulók fegyelmi állapota (büntetései).

12. A tanulók egészségi állapota.

13. A tanulók száma félévenként, osztályonként, szakonként, tanárok szerint, termenként, ezek emelkedése, csökkenése a múlt évhez képest.

14. Seminariumi oktatásban részesültek száma, eredményei — (kor, felekezet, nemzetiség és a szülők társadalmi állása szerint).

15. A hallgatók katona-kötelezettségi viszonyai.

A felsőbb iskolák és tantervek.

1. Miféle szakokra szolgál az intézet?
2. Az egyes szakok köteles s nem köteles tárgyai, tanterve, tanulási ideje, vizsgálatai, száma, alakja.
3. Hány rendes, magán, rendkívüli tanár foglalkozik hány szakon, órában, hetenként, évenként? emelkedése, csökkenése.
4. A tanárok hivatalos és specialis minősítése.
5. Az iskolán kívüli foglalkozása (irodalmi, társadalmi).
6. A tanárok javadalmazása.
7. A felsőbb intézetek bevétele és kiadása.
8. Segedelem-ügye.
9. Vezetése, felügyelete.
10. Melyik szak van erősen, feleslegesen, melyik hiányosan el látva?
11. Az intézet segédeszközei (könyvtár, szertár, körök, egyletek).
12. Hány esik hallgatóiból abszolút számokban 100,000 lakosra szakok szerint és összesen, felekezet, nemzetiség, szülők foglalkozása és vidékek szerint (városok, falvak, országrészenként), meg a szakok egymáshoz viszonyításában?

Gossler porosz közoktatásügyi miniszter rendelte el először, hogy a statisztikai hivatalokban újabban alkalmazott egyéni lapminták szerint tudakolják ki az egyetemi tanulókra vonatkozó statisztikai adatokat is. E célra a beiratkozás előtt minden egyetemi hallgatónak kötelessége kitölteni a kapott lapnak kérdéseit. E kezdeményt mindenfelé örömmel üdvözölték. Be kellett mindenfelé látni, hogy az ennek alapján készült porosz egyetemi statisztika utánzásra méltó. Tanügyi statisztikánk megteremtése végett jónak látta a mi közoktatásügyi minisztériumunk is tárgyalás alapjául elfogadni az országos statisztikai hivatalnak azon ajánlatát, hogy ezután ez dolgozhassa fel a tanügyi statisztikára vonatkozó adatokat. Az országos statisztikai hivatal ilyen egyéni lapminta alapján készül ezután az iskoláktól is begyűjteni az adatokat. Miután a kivitel tervezete nincs véglegesen megállapítva: ez egyéni lapba felveendő kérdések közlésével akartuk a tanügyi statisztika útját egyengetni. A beavatottak azonnal látni fogják, hogy ez nem utánzata a porosznak. Sok új kérdés van benne, és még sokkal meg is tudnók toldani. Ezzel is elérhetőnek vélem, hogy tanügyi statisztikánk eredményeit össze lehessen vetni a külföldével; u. i. nem csak mi nálunk lesz egyöntetű az anyaggyűjtés.

E mellett ugyan kívánatos volna az is, hogy az eddigi tanügyi statisztikai anyagot legalább minden intézet a saját rendelkezésére álló anyagból fennállása óta a felsorolt szempontok szerint dolgozza fel,

hogy e részletekből valami tájékoztatót nyerhessünk tanügyünk egész multjáról.

Örvendenénk, ha mennél szélesebb körben tudnók beoltani azon meggyőződést, hogy a tanügyi statisztika ilyen terjedelmes és mélyreható kezelése igen termékeny lenne az iskolai élet pontosabb megismerésére; és hogy csak ez uton érhető el azon nevezetes társadalmi probléma megoldása, hogy szellemi munka és munkások körében is egyensúly álljon fenn, melynek hiánya fenyegeti a mai társadalmat végfeloszlással.

Csak a tanulóknak, tanároknak, az iskola eszközeinek ilyen különböző viszonyokban való bemutatásával nyerhetjük a tanügyi állapotok teljes és való képét. Azt hisszük, az országos statisztikai hivatalban kezeléssel megvalósul az a cél; de szükséges hozzá, hogy az egyes intézetek is öntudatos buzgósággal és pontossággal szolgáltatassák be az adatokat.

HOLLÓ ISTVÁN.

A HELYETTESÍTÉSEKRŐL.

Egy középiskolai tanári testület vagy tizenhárom emberből áll, és ezeknek nagyobb része házias és családos. Minden évben megtörténik, hogy egyik-másik tanár, vagy még gyakrabban egy-két gyermeke, súlyosan megbetegedik, úgy hogy az atyának otthon kell maradnia. Kérdés, ki helyettesítse a tanárt a hivatalban? A rendtartás azt mondja, hogy a collegák, még pedig ingyen. Elméletileg ez igen egyszerű dolog, a praxisban azonban gyakran nagyon bonyodalmas.

Az első kérdés az: mikor van megokolva a tanárnak elmaradása? Első sorban mikor beteg. Jó; de ha négy tanárnak malariája van (concret esetekről szölok), mily fokúnak kell a láznak lenni, hogy a tanár elmaradása megokolt legyen? * De tegyük fel, hogy az igazgató és a testület elég humanus, hogy ily irányú surlódásokból nem fejlődik fegyelmi ügy.

Második sorban indokolt a tanárnak elmaradása, ha családjában betegség van. Ez már kényes pont. Egy tanárnak, vagy, mint nálunk

* Azt hisszük, ezt inkább az orvos döntheti el, mint az igazgató. Nem is gondoljuk, hogy az orvosi rendelkezés ellenében az igazgató magára vegye a felelősséget és a beteg tanárt tanításra kényszerítthesse. Tudjuk, hogy előfordul afféle tömeges gyöngélkedés, nemcsak malaria, hanem pl. influenza miatt is; de annak mindenféle intézet és hivatal ki van téve, s az efféle rendesen múló baj, egy kis zavar jár vele, de az nem kerülhető ki, s aztán ismét rendes kerékvágásba jön az ügymenet. — Szerk.